

Мазур А.Г.,
д.е.н., професор,
Вінницький національний
аграрний університет.
м. Вінниця, Україна

МЕХАНІЗМИ РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ТРАНЗИТИВНОЇ ЕКОНОМІКИ

***Анотація.** У пропонованій публікації розглянуті питання визначення сутності та змісту механізмів здійснення реструктуризації аграрних підприємств на вимоги ринкового середовища. Автор акцентує увагу на розумінні сукупності механізмів як системи з деталізацією структури і важелів по кожному із них. Консолідацію зусиль для реалізації управління в АПК на основі визначених механізмів пропонується здійснювати на основі пропонованого до створення Агентства з реструктуризації економіки як структурного підрозділу Кабінету Міністрів України.*

***Ключові слова:** механізми, реструктуризація, агентство, структура, процеси.*

***Summary.** The proposed publication addresses the issues of determining the essence and content of mechanisms for the restructuring of agrarian enterprises to the requirements of the market environment. The authors emphasize the understanding of the set of mechanisms as a system with a detailed structure and levers on each of them. The consolidation of efforts to implement management in the agroindustrial complex on the basis of certain mechanisms is proposed on the basis of the proposed restructuring of the Agency as a structural subdivision of the Cabinet of Ministers of Ukraine.*

***Key words:** mechanisms, restructuring, agency, structure, processes.*

Формулювання цілей дослідження. Метою написання цієї статті є обґрунтування системи механізмів реструктуризації підприємств АПК, їх змісту і важелів впливу як методичного інструментарію для органів управління різного ієрархічного рівня.

Постановка проблеми. Трансформаційні системи в агропромисловому комплексі України об'єктивно вимагають масштабних перетворень у здійсненні процесів економічного відтворення на принципово нових підходах регулювання економічних відносин. Чинні на сьогодні механізми управління аграрною економікою не можуть на практиці подолати негативні тенденції розвитку. Зазначене потребує системних наукових досліджень сутності, змісту та механізмів управління виробничо-господарською діяльністю з використанням наявного потенціалу економічної теорії та вітчизняної аграрної науки.

Аналіз остатніх досліджень і публікацій. Теоретично-методологічним підґрунтям сучасних економічних перетворень в АПК слугує спадщина відомих українських учених: А. Г. Андрійчука, В. М. Гейця, Г. М. Калетніка, В. П. Рябоконея, М. Й. Маліка, П. Т. Саблука та багатьох інших. Їх праці є ґрунтовними, проте науково-теоретичні та методологічні аспекти обґрунтування сутності та змісту механізмів

реструктуризації підприємств АПК ще не в повній мірі досліджені й описані. Це зумовило вибір теми для системного наукового розгляду.

Постановка проблеми. Реалізація поточних та перспективних напрямів реструктуризації аграрних підприємств багато в чому залежить від використання напрацьованих зарубіжною та вітчизняною наукою механізмів управління процесами на державному та регіональному рівнях [1, 2]. Узагальнення підходів щодо їх обґрунтування дозволяє визначити необхідну систему (рис. 1).

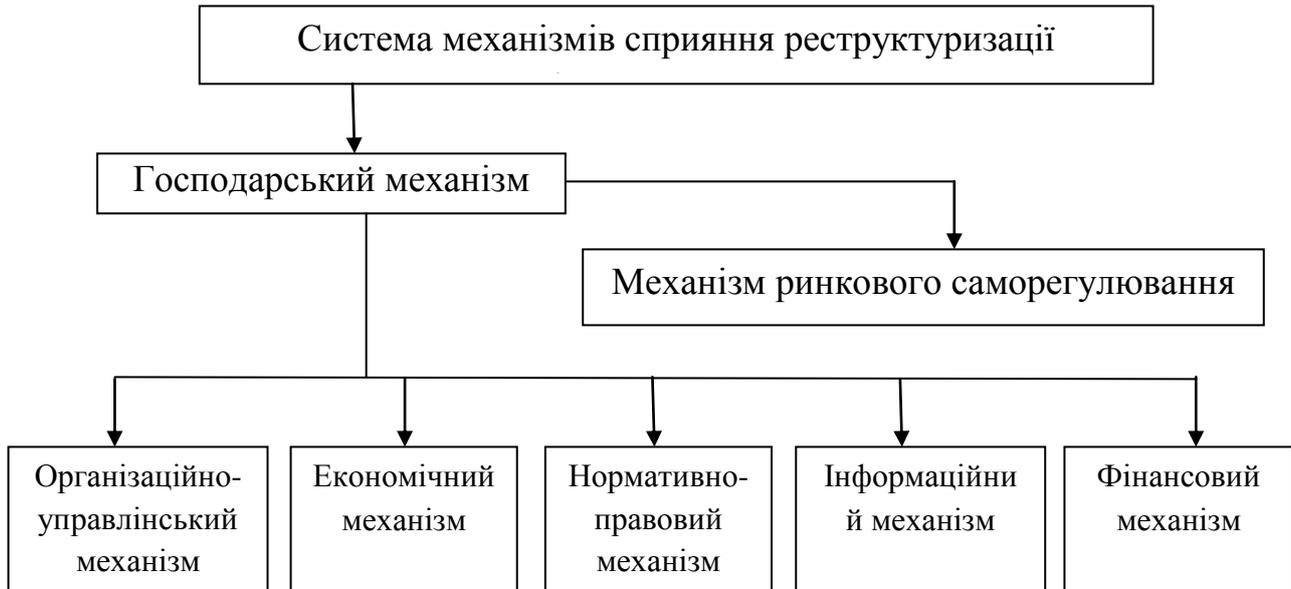

Рис. 1. Система механізмів реструктуризації аграрних підприємств

Як видно з рис. 1, основу системи становить господарський механізм як сукупність методів і важелів використання дії об'єктивних економічних законів, вирішення суперечностей суспільного способу виробництва та реалізації власності. При цьому акцент робиться на двох основних способах реалізації дії економічних законів: а) через ринковий стихійний механізм; б) через свідоме і планомірне створення сприятливих умов для використання прогресивних тенденцій у дії цих законів. Зважаючи на сутність господарського механізму як форми реалізації дії економічних законів, можна визначити основні із них, це: закон ринкового саморегулювання; закон реалізації форм власності; закон економії часу; закон поділу управлінської праці. Що стосується закону реалізації форм власності, то його вважають домінуючим у регулюванні аграрних відносин в сучасних умовах господарювання.

Проектування змісту господарського механізму на практику аграрного виробництва дозволяє виділити сукупність локальних механізмів, кожен з яких має своє наповнення та застосування. У цьому плані організаційно-управлінський механізм сприяння інтеграції в АПК формується як система удосконалення управлінських процесів і процедур прийняття рішень стосовно цілей реорганізації підприємств АПК у рамках їх системних трансформацій (рис. 2).

Рис. 2. Структура та зміст організаційно-управлінського механізму реструктуризації аграрних підприємств

Зміст економічного механізму реструктуризації підприємств АПК полягає у визначенні та реалізації сукупності важелів здебільшого опосередкованого впливу на задану траєкторію їх розвитку, що передбачає комплексні зміни умов господарювання (рис. 3).

Рис. 3. Структурний зміст економічного механізму реструктуризації підприємств АПК

Із викладеного на рис. 3 переліку економічних заходів лівова частина відводиться державній підтримці сільгоспвиробників, досягненню ними конкурентоспроможність виробництва. На жаль, доводиться констатувати, що обсяги державної підтримки як в Євросоюзі, так і в Україні, щороку зменшується, що негативно позначається, перш за все, на малих формах господарювання.

Фінансовий механізм як складник управління заходами реструктуризації аграрних підприємств треба розглядати як один із основних, оскільки його застосування (використання) прямо впливає на ефективність реструктуризаційних дій.

При використанні фінансового механізму в управлінській практиці основна увага повинна бути сконцентрована на дотриманні таких обмежень: а) максимальний обсяг фінансових ресурсів, що може бути використаний у плановому періоді; б) максимальний обсяг фінансових ресурсів, що може бути використаний в окремих часових інтервалах планового періоду; в) вагові коефіцієнти кожного напрямку використання фінансових ресурсів. Варто також підкреслити, що фінансова реструктуризація веде до ліквідації окремих господарств (підрозділів), списання активів з балансу, скорочення витрат, підвищення частини позикових (чужих) засобів у структурі капіталу, скупівлі своїх акцій на ринку.

Нормативно-правовий механізм реструктуризації підприємств АПК є на сьогодні найменш розробленим, а тому і не чітко виписаним. Зрозуміло, що норми господарського права, сукупність законодавчого забезпечення сільськогосподарського виробництва потребують удосконалення щодо відповідності змінам умов господарської практики. Зокрема, існує нагальна потреба внесення змін до Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію» у редакції, що виробничі кооперативи здійснюють свою діяльність не на підприємницьких засадах, а для власного споживання, а тому не повинні згідно з чинним Податковим кодексом сплачувати податок на прибуток. Механізм адміністрування при здійсненні заходів реструктуризації підприємств має за змістом такі напрями обов'язкового впливу: надання гарантій держави за виданими кредитами сільгоспвиробникам; запровадження протекціоністських заходів для аграрної продукції, що виробляється вітчизняними товаровиробниками; безумовне датування виробництва в АПК; квотування експорту сільськогосподарської продукції та встановлення митних пільг на окремий асортимент продовольчих товарів; формування мережі дорадництва в усіх адміністративних регіонах держави тощо. Зазначена сукупність адміністрування прямо належить до заходів державної аграрної політики і сприяє комплексній реструктуризації підприємств АПК.

Механізм інформаційного забезпечення реструктуризації підприємства АПК також не відповідає на сьогодні вимогам практики. Рівень вірогідності традиційних джерел інформації (статистичні звіти,

форми звітності офіційної статистики, матеріали господарської діяльності) є доволі низьким і не повним. Удосконалення інформаційного забезпечення реструктуризації підприємств АПК на перспективу вбачається в безумовній акумуляції масивів даних господарської діяльності за такими напрямками: про стан розвитку аграрної економіки в цілому; про результат господарської діяльності галузей, підприємств і виробництв АПК за напрямками спеціалізації; про забезпечення асортиментом продовольчої продукції власного виробництва за регіональним принципом; про міжрегіональні поставки продовольства в рамках функціонування спільного аграрного ринку; про експорт та імпорт продовольчих товарів; про кооперативний рух у сільській місцевості тощо. Сумарна інформація за цими та іншими показниками повинна концентруватися у відповідних статистичних органах.

Реструктуризація вимагає консолідації зусиль і координування дій органів виконавчої влади, підприємницьких структур, інвесторів і фізичних осіб, що потребує організаційного забезпечення на державному управлінському рівні. Спеціалісти вважають [3], що є необхідність створення на загальнодержавному рівні Агентства з реструктуризації економіки як структурного підрозділу Кабінету Міністрів України. У цьому разі Агентство виступатиме основним координатором реалізації національної політики в здійсненні регулювання трансформацій у національній економіці взагалі та аграрному секторі зокрема. Цьому органу також варто передати функції з організації та бюджетного фінансування крупних інвестиційних проектів, консультативного забезпечення та кадрової політики на місцях.

На регіональному рівні (область) Агентство матиме також представницький орган у вигляді представництва Агентства. Вважається доцільним створення представництва Агентства і на районному рівні. Зазначена вертикаль за задумом має забезпечувати реалізацію національної політики стосовно реструктуризації галузі, підприємств і виробництв у напрямі адаптації економіки до вимог світових зразків.

Практична реструктуризація підприємств АПК здійснюється за відомим алгоритмом і включає в себе ряд взаємозв'язаних етапів.

На першому етапі варто досягти стабілізації аграрного розвитку за пріоритетними напрямками, такими як: виробництво продовольчої та тваринницької продукції відповідно до потреб переробної промисловості АПК у таких підгалузях: хлібопекарська, борошно круп'яна, спиртова, цукрова, мукомельна, власне продовольча. На цій стадії треба забезпечити безумовне впровадження інноваційних технологій на всіх стадіях виробничо-господарського процесу.

На другому етапі реструктуризації необхідно досягти переваги інфраструктурного забезпечення підприємств АПК над виробництвом продовольчої продукції. Це стосується, перш за все, будівництва оптових продовольчих ринків, елеваторів, логістичних центрів, транспортної

мережі тощо.

Третій період реструктуризації підприємств АПК пов'язується із завершенням переходу аграрної економіки до постіндустріальної господарської системи, у якій домінуватиме максимальне використання економічного потенціалу аграрної галузі, повне забезпечення потреб регіону в продовольчій продукції і послугах та використання в управлінні сучасних інформаційних систем.

Висновки. Реструктуризація підприємств аграрної сфери виробництва на вимогу тенденцій розвитку світової економіки та в рамках вітчизняної моделі АПК має здійснюватися органами влади держави, регіонів і підприємств аграрної сфери на основі реалізації механізмів впливу на ці процеси у вигляді практичного інструментарію прийняття виважених управлінських рішень.

Список використаних джерел

1. Герасимчук З. В., Вахович І. М. Організаційно-економічний механізм формування та реалізації стратегій [З. В. Герасимчук, І. М. Вахович]: монографія. – Луцьк: ЛДТУ, 2002. – 248 с.
2. Ніколаєнко С. С. Концепція господарського механізму в сучасній науці [С. С. Ніколаєнко] // Регіональні перспективи. – 2002. – № 7 (25). – С. 21-26.
3. Управлінська модель аграрного розвитку та його соціоекономічна переорієнтація: наук. доп. [О. М. Бородіна, В. М. Геєць, А. О. Гуторов, І. В. Прокопа]: НАН України: Ун-т екон. та прогноз. – К., 2012. – 56 с.

Мазур С.А.,
к.е.н.,
Вінницький національний
аграрний університет,
м. Вінниця, Україна

РЕГІОНАЛЬНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ КООПЕРАЦІЇ В СИСТЕМІ АПК

***Анотація.** Розглядаються питання розвитку кооперативного руху в аграрній економіці, аналізується динаміка формування виробничих і обслуговуючих кооперативів на прикладі адміністративного регіону, пропонується нормативно-правове забезпечення кооперації в АПК. Автор наголошує, що на сьогодні господарства населення практично досягли межі свого зростання і їх подальше існування залежить від удосконалення форм організації, зокрема в кооперативах виробничого і обслуговуючого змісту.*

***Ключові слова:** кооперація, господарства населення, виробничі та обслуговуючі кооперативи, тенденції розвитку, аграрне виробництво.*

***Summary.** The issues of the development of the cooperative movement in the agrarian economy are considered, the dynamics of formation of production and service cooperatives is analyzed on the example of the administrative region, the normative-legal provision of cooperation in the agro-industrial complex is proposed. The author stresses that today the households have practically reached the limits of their growth and their further existence depends on the improvement of the forms of organization, in particular, in cooperative production and service content.*